

İNSAN ALVERİ PROBLEMİNƏ İCTİMAİ BAXIŞ – TENDENSİYALAR VƏ TƏHLÜKƏLƏR

tədqiqatın təhlili

Qısa xülasə

İnsan alveri, müasir «köləlik» – insanın insan tərəfindən alçaldılması, onun istismarı, hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılması halları dünya ictimaiyyətinin qarşısında kəskin problem kimi dayanır. Dünyanı бүрүyən iqtisadi böhranlar, müxtəlif regionların sosial-iqtisadi çətinliklərindən doğan cinayətkarlıq müasir «köləliyi» daha da gücləndirir.

İnsan alveri fenomeninin mövcudluğunun dərin tarixi kökləri vardır. Lakin bu, zaman keçdikcə müəyyən dəyişikliyə məruz qalmış və qlobal xarakter alaraq istənilən sivil cəmiyyəti narahat edəcək bir problemə çevrilmişdir.

ABŞ-ın qeyri-dövlət və qeyri-kommersiya təşkilatı olan «Polaris» müasir köləliyin 25 növünü müəyyən edir. Onlardan ən əsası cinsi istismar və məcburi əməkdir ki, əksər vaxt bu istismar forması üst-üstə düşür. Qlobal köləlik indeksi (*GSI – Global Slaver Index*) adlı bir göstərici mövcuddur ki, bu indeksin hesablamalarına və rəsmi internet saytına (www.globalslaveryindex.org) istinadən müəyyən edilib ki, 2016-cı ildə təxminən 40.3 milyon insan köləlik vəziyyətində olub. Bunlardan 15.4 milyonu cinsi istismara, 24.9 milyonu isə əməyin istismarına aiddir.

İnsan alveri problemi insan haqlarının kobud pozulması, habelə insan şəxsiyyətinə, ləyaqətinə və toxunulmazlığına qəsdədir. İnsan alveri cinayətini törədən şəxslər Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının^[1] 24, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 35, 39, 42, 46 və 47-ci maddələrinə görə, cinayət qurbanlarının hüquqlarını kobud şəkildə pozurlar.

İnsan alveri insan azadlığını pozan ən təhlükəli cinayətlərdən biridir. Problemin keçmişinin quldarlıq dövrü ilə əlaqəli olmasına baxmayaraq, bu, müasir dövrümüz üçün də yeni çalarlarla dünya ictimaiyyətinin aktual probleminə çevrilib.

^[1]Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası (<https://www.stat.gov.az/menu/3/Legislation/constitution.pdf>) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikasının yeni Konstitusiya layihəsini hazırlayan komissiya tərəfindən hazırlanmış, 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsində (*referendumda*) qəbul edilmiş və 1995-ci il noyabrın 27-dən qüvvəyə minmişdir.

II bölmə (*Əsas hüquqlar, azadlıqlar və vəzifələr*).

İnsan alveri probleminin müasir tarixinə ekskurs etdikdə, hazırkı dövrdə onun 4 dalğası müəyyən edilib:

I dalğa – bu, Tailand və Filippindən daşınan qızlardır. Tədqiqatçıların bir araşdırmasında hətta qeyd edilirdi ki, filippinli analar qızlarının haraya aparıldığını bilsələr də, onların yeganə çıxış yolu Allaha yalvarıb övladlarının sağ qalmasını arzulamaq idi.

II dalğa – Dominikan Respublikası və Kolumbiyanı əhatə edir.

III dalğa – Qana və Nigeriyanı əhatə edir.

IV dalğa – buraya keçmiş SSRİ ölkələri aiddir. Ələlxüsus də ilk növbədə Rusiya, Ukrayna, Belarus, Latviya, Özbəkistan və s.

ATƏT-in məlumatlarına görə, dünyada hər il 4 milyonadək vətəndaş insan alveri cinayətinin qurbanına çevrilir. İnsan alverçilərinin 1 il ərzində əldə etdikləri gəlir 7 milyard ABŞ dollarına yaxındır^[2]. BMT-nin hesabatlarına görə, insan alveri qurbanlarının sayı dünyanın 124 ölkəsində 152 ölkə vətəndaşını əhatə etməklə 27 milyona yaxındır. Onlardan 600 mini keçmiş SSRİ ölkələrinin payına düşür.

İnsan alveri problemi həqiqətən çox mürəkkəb və çoxtərəfli bir problemdir. Bu cinayətlə məşğul olanlar daimi hərəkətdədirlər. Onlar müqavimətlə üzləşdikcə yeni yollar və üsullar icad edərək iyrənc bizneslərini daha da genişləndirməyə çalışırlar. Müxtəlif tədqiqatlara istinadən demək olar ki, insan alverinin yeni V dalğası internet-informasiya ehtiyatlarının vasitəsilə günümüzün reallığına çevrilir.

Qloballaşma dövründə sosial şəbəkələr və aktiv informasiya mübadiləsi insan alveri cinayətində yeni mərhələ açıb. Belə ki, rəqəmsal cəlbətmə prosesi qurbanlarla birbaşa ünsiyyəti asanlaşdırmaqla, problemin əhatə dairəsini genişləndirib və onun artımına təsir göstərüb. İnsan alveri probleminin dünyada baş verən proseslərlə əlaqəsini nəzərə alaraq, ölkəmizdə həmin təsirlərin nə dərəcədə öz əksini tapdığını aydınlaşdırmaq məqsədilə təqdim edilən tədqiqat işi aparılıb.

^[2]Азарова Евгения Романовна. Политические и правовые аспекты межгосударственного взаимодействия по борьбе с торговлей людьми: глобальный и региональный уровни. Санкт-Петербург. 2020 г. стр. 3 (<https://nauchkor.ru/uploads/documents/5f4bde38cd3d3e00017e4f90.pdf>)

Tədqiqat Azərbaycanda insan alveri ilə bağlı ictimai rəyin öyrənilməsi, yeni tendensiya və təhlükələrin aşkarlanması məqsədilə onlayn və könüllü şəkildə keçirilmişdir. Məqsədə çatmaq üçün qarşıya aşağıdakı vəzifələr qoyuldu:

1. İnsan alveri ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi;
2. İnsan alveri ilə bağlı yeni tendensiyaların aşkarlanması;

3. Ölkədə insan alverinin hazırkı vəziyyəti.

İnsan alverinin əsas formaları haqqında qısa məlumat

«İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun^[3] 1.0.2-ci maddəsinə əsasən, insanların istismarı dedikdə məcburi əmək (*xidmət*), cinsi istismar, köləlik, köləliyə bənzər adətlər və onlardan irəli gələn asılılıq vəziyyəti, insan orqanlarının və toxumalarının qanunsuz götürülməsi, şəxs üzərində qanunsuz biotibbi tədqiqatların aparılması, qadının surroqat ana kimi istifadə edilməsi, qanunsuz, o cümlədən cinayətkar fəaliyyətə cəlb etmə, habelə insanların digər formada istismar edilməsi nəzərdə tutulur.

İnsan alverinin 4 forması haqqında milli və beynəlxalq qanunverciliklərdə qeydlər olsa da, lakin əksər ölkələrdə onun 2 forması – cinsi istismar və əməyin istismarı (*məcburi əmək*) formaları daha da aktualdır. Məsələn, ABŞ hökuməti daha çox mübarizəni bu 2 forma üzərində aparır. Aparılan araşdırmalara görə, insan alverinin aktual olan bu 2 forması belə bir çox alt indikatorlara malikdir. Bu isə problemə daha geniş spektorda baxmağa imkan yaradır. İnsan alveri hansı formada özünü göstərməsinə nəzər salaq:

1. Qadın və uşaqların cinsi istismar məqsədilə insan alverinə cəlb edilməsi:
 - 1.1. «*mülki*» fahişəliyin təşkili məqsədilə;
 - 1.2. hərbi əməliyyatların keçirildiyi yerlərdə fahişəliyin təşkili, o cümlədən hərbi hissələr ətrafında fahişəliyin təşkili məqsədilə;
 - 1.3. seks turizminin təşkili məqsədilə;
 - 1.4. pornoqrafiya istehsalı (*xüsusilə hər 2 cinsdən olan uşaqların istifadəsi*) məqsədilə;

^[3]<https://e-qanun.az/framework/10641>

2. əməyin istismarı məqsədilə insan alveri, o cümlədən:
 - 2.1. tarla məhsulları və maldarlıq;
 - 2.2. qeyri-formal və kölgə iqtisadiyyatında əməyin istismarı məqsədilə;
 - 2.3. saxta məhsulların istehsalında istifadə məqsədilə;
 - 2.4. ev təsərrüfatında (*ev qulluqçuluğu*) məqsədilə;

2.5. uşaq əməyinin istismarı (*avtomobil yumaq, kənd təsərrüfatına, qanunsuz silahlı münaqişələrə cəlb etmək, dilənçilik və s.*) məqsədilə;

3. İnsan alveri əlilliyi olan uşaqların istismarına dair, xüsusilə dilənçiliyə cəlb etmə, o cümlədən:

3.1. uşaqların istifadəsi;

3.2. əlilliyi olan uşaqların istifadəsi məqsədilə;

3.3. dilənçilik üçün uşaqların «*icarəyə*» götürülməsi məqsədilə;

4. İstismar məqsədilə nikahlar, o cümlədən:

4.1. şəxsin ev təsərrüfatında işləməsi üçün nikah bağlanması, yaxud ev qulluqçuluğu məqsədilə;

4.2. məcburi uşaq doğuşu üçün istifadə məqsədilə;

4.3. şəxslə xəstə, ahıl qohumlara, uşaqlara baxmaq üçün evlənmək;

5. İnsan alveri məcburi surroqat analıq məqsədilə;

6. İnsan alveri orqan transplantasiyası məqsədilə;

7. İnsan alveri məcburi övladlığa götürmə məqsədilə;

8. İnsan alveri məcburi hərbi əməliyyatlara cəlb etmə məqsədilə;

9. Müddətli əsgərlərin məcburi əməyə cəlb edilməsi məqsədilə.

Bu siyahı tamamlanmır. Çünki insan alveri cinayətini həyata keçirənlər, onlara qarşı görülən qabaqlayıcı tədbirlərə çevik reaksiya verir və yeni yollar, formalar axtarırlar – yeni olan onlayn cəlbətmə metodu kimi.^[4]

^[4]<https://gastrobaiter.com/ru/actual-articles/trafficking-in-human-beings-slavery-of-the-21st-century.html>

GİRİŞ

Müasir cəmiyyət çox qısa müddətdə informasiya inqilabını yaşadı və sosial münasibətlər getdikcə daha çox «*rəqəmsal formata*» çevrildi. Virtual mühit insan potensialının reallaşdırılmasının yeni üsuluna çevrilib və maraq doğuran

məlumatların əldə edilməsi imkanını artırıb. Bununla belə, müasir rabitə vasitələri və məlumat əldə etmək üsullarının müxtəlifliyi ilə yanaşı, internet qlobal kompüter şəbəkəsində intensiv inkişaf edən şəbəkə məlumat mübadiləsi sferası təəssüf ki, mənfi cəhətlərə malikdir. İnformasiya əlaqələrinin inkişafı və qlobal kompüter şəbəkəsi nəinki maraq resurslarına çıxış imkanı verir, həm də insan alverçilərinin işini xeyli asanlaşdırır. Belə ki, cinayətkarlar müxtəlif tematik saytlardan və ya sosial şəbəkələrdən istifadə etməklə artıq öz ölkələrini tərk etmədən cinayət əməlləri həyata keçirə bilirlər ki, bu da onların toxunulmaz qalmasına imkan verir və belə cinayətlərin açılmasında çətinliklər yaranır.^[5]

İnternet informasiya ehtiyatlarını yaradan şəxslərin aşkarlanmasının çətinliyi ondan ibarətdir ki, bir internet saytı bloklandıqda onlar yenisini yaratmaqda çətinlik çəkmirlər. Bundan əlavə, bu cür resursların yaradıcılarının faktiki yerini tapmaq demək olar ki, mümkün deyil. Çünki saytın yaradılması tez-tez əhəmiyyətsiz şəxsə həvalə edilir və işə götürmə fəaliyyəti ölkənin müxtəlif yerlərində yerləşən bir neçə şəxs tərəfindən həyata keçirilə bilər.

Qeyri-qanuni məşğulluq haqqında məlumat yayan internet resurslarından aşağıdakı nümunələri göstərmək olar:

1. Qadağan olunmuş mövzulara daxil olmaq barədə məlumat tapa bilinən forumlar;
2. Sosial şəbəkələr («*Facebook*», «*Instagram*», «*Vkontakte*» və s.);
3. Fayl paylaşma xidmətləri («*Yandex Disk*», «*Google Drive*», «*DropMeFiles*» və s.).

İnsanların müxtəlif saytlara, xüsusilə də zorakılığı təbliğ edən saytlara diqqət göstərməsi cəlb edənlərin işini asanlaşdırır. İnsan alveri cinayəti ilə məşğul olanlar insan psixologiyasına yaxşı bələd olmaqla yanaşı, həm də insanları cəlb etməkdə kifayət qədər təcrübəlidirlər.

^[5]Бутраменко В.Д., Торговля людьми и интернет: как это связано? / В.Д. Бутраменко – Текст: непосредственный // Молодой ученый – 2019 – №31(269) – с. 91-93
<https://moluch.ru/archive/269/61899/>
дата обращения: 04.12.2022

Belə ki, bəzən real həyatda özünü şəxsiyyət kimi reallaşdırma bilməyənlər əksinə virtual aləmdə böyük nailiyyətlər əldə edə bilirlər. Sosial şəbəkələri saytlardan fərqləndirən xüsusiyyət ondan ibarətdir ki, istifadəçi psixoloji baxımdan öz səhifəsini bir növ şəxsi məkan hesab edir, həmin məkanda öz arzu, istəklərini paylaşır. İnsan alverçiləri isə müəyyən situasiyalar yaradaraq (*insan alveri zamanı*

zorakılıq, zorlama səhnələri, insan alqı-satqısına münasibət, fahişənin «ideal» həyatı və s.) haqqında yeni məlumatlar təqdim edir.) bu səhnələrlə bağlı şərhləri diqqətlə təhlil edir, bununla da cəlb edilə biləcək şəxsləri müəyyən edirlər.^[6]

ABŞ-ın Ohayo Ştatı üzrə Baş Prokurorluğun İnsan Alveri ilə Mübarizə Komissiyası tərəfindən aparılan araşdırmalara görə, insan alverçiləri onlayn manipulyasiya yolu ilə gənc qurbanların etibarından sui-istifadə etdiklərini müəyyən edib. Qorxu, məyusluq və ya etibarsızlığı bildirən sosial media istifadəçilərini insan alverçiləri yalançı müdafiə, dəstək və anlaşıma vədləri ilə manipulyasiya edirlər. 2020-ci ildə cinsi istismar hallarının 83%-i internet vasitəsilə cəlb etmədən başlanıb.^[6]

Beləliklə, «*insan alveri*» söz birləşməsinə (*ifadəsinə*) «*google.ru*» 677 min sayt çıxışı, «*yandex.ru*» 8 milyon keçid, «*bing.ru*» isə 724 min bağlantı verir. Təbii ki, internetdə dolaşan və bilavasitə kriminal məqsədlər üçün istifadə edilən məlumatların həcmi də əhəmiyyətlidir. İnsan alverinə dair məlumatların həcmi hüquq-mühafizə orqanlarının resursları ilə müqayisə olunmazdır ki, bu da virtual mühitdə insan alveri faktlarını vaxtında aşkar etməyə imkan vermir.^[7]

İnsan alveri cəlb etmə, daşıma, cinsi istismar, əməyin istismarı, məcburi əmək, orqan transplantasiyası, surroqat analıq, uşaq alverinə qədər müxtəlif formalarda özünü göstərir. İnsan alverinin tətbiqinin hər bir forması altında tətbiq edilən digər əməllər də qanunsuz fəaliyyət növü kimi qiymətləndirilir. Bir çox beynəlxalq tədqiqatlarda qeyd edilir ki, insan alveri latentliyinə görə ən çox açılmayan cinayətlər sırasındadır.^[8]

Aparılan araşdırma insan alveri probleminin vertullaşması və yalnız bu sahəyə diqqətin verilməsi anlamına gəlməməlidir. Çünki bəzi hallarda məhz birtərəfli yanaşma insan alveri probleminin digər sahələrdə inkişafına təkan verə bilər. Çünki insan alverçiləri məhz boşluqlardan bəhrələnərək sui-istifadə etməyə xüsusi üstünlük verirlər.

^[6] Мусаев М.М., Абдуллаев И.М., Способы и методы психологического воздействия на сознание людей, используемые вербовщиками ИГИЛ для вовлечения в свои ряды новых сторонников // Успехи современной науки и образования – 2016, №7

^[7] <https://www.epochtimes.ru/torgovlya-lyudmi-cherez-internet-99110957/>

^[8] <https://studref.com/440974/pravo/torgovlya-lyudmi-prostranstve-seti-internet>

Belə ki, insanların bir ölkədən başqa ölkəyə miqrant qismində kütləvi axını hələ də mövcuddur. Məsələn, 2022-ci ilin statistikasına görə, Azərbaycana gələn əcnəbilərin sayı artıb. Belə ki, ötən ay ölkəyə 160 min 467 nəfər səfər edib ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 76% çoxdur. Onların əksəriyyəti Rusiya (54 min 144), Türkiyə (28 min 301), İran (15 min 257), Hindistan (9 min

372), Gürcüstan (8 min 479), Pakistan (5 min 579) və Səudiyyə Ərəbistanı (4 min 52) vətəndaşlarıdır. Ümumilikdə, yanvar-oktyabr aylarında Azərbaycana 1 milyon 323 min 416 nəfər səfər edib ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 118% çoxdur – 606 min 253.^[9]

Toplanan məlumatlara və «Azərbaycan Respublikasında insan alverinə qarşı mübarizəyə dair 2020-2024-cü illər üçün Milli Fəaliyyət Planı»nın 4.2-ci bəndinin (insan alverinin qarşısının alınması (profilaktikası) 4.2.2-ci yarımbəndinə əsasən, «Təmiz Dünya» Qadınlara Yardım İctimai Birliyi tərəfindən «İnsan alveri probleminə ictimai baxış – tendensiyalar və təhlükələr» mövzusunda könüllü olaraq anonim onlayn sorğu keçirilib.

Tədqiqatın metodologiyası

Tədqiqatda kəmiyyət və keyfiyyət metodologiyası üsullarına nəzər salınıb, lakin daha çox aşağıdakı alətlərə diqqət ayrılıb:

1. Faktların yığılması, təhlili və ümumiləşdirilməsi;
2. Əldə edilən məlumatların sistemləşdirilməsi;
3. Hadisələrin və proseslərin səbəbinin izahı;
4. Hadisə və proseslərin proqnozlaşdırılması;
5. Əldə edilən biliklərin praktiki tətbiqinin istiqamətləndirilməsi.

Tədqiqatın nəticələri

Tədqiqat 2022-ci ilin oktyabr ayında onlayn sorğu vasitəsilə aparılmışdır. Tədqiqatın məqsədi ictimai rəyin öyrənilməsi ilə yanaşı, yeni tendensiyalar və təhlükələr barədə məlumatları toplamaq idi. İnsan alveri probleminə hansı dəyişikliklər baş verib? İnsan alveri ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsi dolğundurmu? İnsanlar təhlükələr barədə dürüst şəkildə məlumatlıdırlarmı? İnternet cəlb etmə halları mövcuddurmu?

^[9]<https://zerkalo.az/azerbajdzhan-privlekatelen-dlya-migrantov-v-tom-chisle-tranzitnyh/?fbclid=IwAR3hxrNr0mPANjte46Wl6Isc9sThyig537C3Nw0taBRVhlEnbnFC8Uca5hQ>

Tədqiqat daha çox ekspert rəylərini nəzərə alan suallar əsasında hazırlanmışdır. Sorğuda ali təhsilli və bu sahədə məlumatlı olan şəxslərin iştirakına üstünlük verilmişdir. 154 nəfərin iştirak etdiyi sorğu məlumatları 30 sualla əhatə edilmişdir.

Respondentlərin cins fərqi

Tədqiqata cəlb edilən şəxslərin cins fərqi 105 nəfər qadın və 48 nəfər kişi olmuşdur.

Onlayn sorğularda müşahidə edilən məqamlardan biri də, qadınların sorğulara daha həvəslə qoşulmasıdır.

Yaş göstəriciləri

Respondentlərin yaş göstəriciləri arasında cüzi fərqlər nəzərə çarpır. Ən aktiv yaş göstəriciləri 35-45 yaş arası respondentlərdir ki, onların sayı 38 nəfəri əhatə etmişdir. Sorğuda 18 yaşdan yuxarı olan müxtəlif yaş həddində kişi və qadınlar iştirak etmişdir.

Sorğuda iştirak edənlərin əsas faizi təhsillidir. Cəmi 9 nəfər isə yarımçıq təhsillidir.

Ailə vəziyyəti:

1. Subay – 58;
2. Rəsmi Nikah – 69;
3. Dul – 11;
4. Boşanmış – 11;
5. Faktiki Nikah – 3;
6. Dini Nikah – 1.

Ərazi üzrə göstəricilər

Sorğuda iştirak edənlər (*Bakı – 82; Şəki – 2; Sumqayıt – 17; Bərdə – 4; Masallı – 18; Ağcabədi – 8; Lənkəran – 5; Hacıqabul – 1; Şəmkir – 1; İmişli – 2;*

Şuşa – 1; Sabirabad – 1; Cəbrayıl – 2; Xızı – 2; Şirvan – 2; Quba – 1; Gəncə – 2; Ağdaş – 1; Xırdalan – 1) demək olar ki, bütün ərazi bölgələrini əhatə etmişdirlər.

Peşə göstəriciləri

Sorğuda iştirak edənlər (*müəllim – 35; sosioloq – 1; dövlət işçisi – 34; fotoqraf – 1; tibb işçisi – 11; sosial işçi – 4; QHT mənsubu – 3; tələbə – 16; saç ustası – 2; işsiz – 14; tərbiyəçi – 2; menecer – 8; mühasib – 2; operator – 7; hüquqşünas – 3; jurnalist – 6; psixoloq – 4*) müxtəlif peşə sahibləridirlər.

İnsan alveri problemi haqqında məlumatlısınız mı?

İnsan alveri problemi haqqında məlumatlılıqla bağlı suala 108 nəfər «bəli», 42 nəfər «qismən», 3 nəfər isə məlumatlı olmadığını qeyd edir.

Əslində bu cür rəqəmlər yaxşı göstəricidir. Bu, insan alveri problemi ilə bağlı ölkədə məlumatlılığa xüsusi diqqət ayrıldığını sübut edir. Ölkədə «*İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə üzrə Milli Fəaliyyət Planı*»nın qabaqlayıcı tədbirlərinə əsasən, bu cür addımlar QHT-lərlə əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirilir. Məlumatlandırma kampaniyalarının təməli 2005-ci ildən başlayaraq bu günə kimi davam etdirilir və il ərzində 8-10 min arası insanı, əsas da gəncləri əhatə edir.

Əgər cavabınız bəlidirsə, o zaman problemlə bağlı ilkin məlumatı haradan əldə etmisiniz?

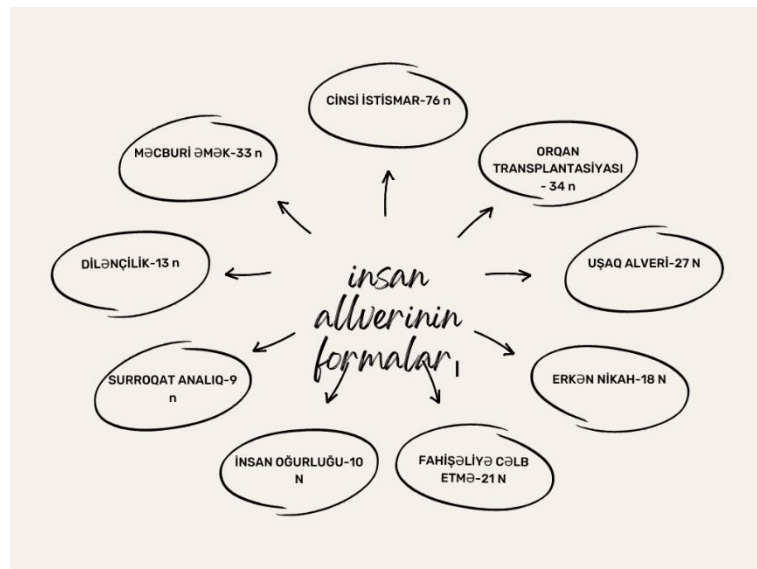
İştirakçıların insan alveri ilə bağlı məlumatlılıq mənbəsinə nəzər yetirdikdə, mövzunun ailə üzvləri tərəfindən məlumatlılığı ilə bağlı qeyd yüksək olmasa da (*cəmi 5 nəfər*), amma diqqətəlayiq məqam idi. Çünki Azərbaycan cəmiyyətində əksər ailələr bu tip problemləri müzakirə etməkdən çəkinir. Qeyd edilən məqam gələcəkdə ailələrlə daha sıx işləməyi, ailələr vasitəsilə gənclərin maarifləndirilməsini prioritet yanaşmaya çevirə bilər. Sorğuda iştirak edənlər sosial şəbəkələrin payına daha çox yer verirlər (*58 nəfər*). Əslində bu göstərici də gələcək maarifləndirmə proqramlarını sosial şəbəkələrdən düzgün istifadə etməklə daha çox adamı əhatə etmək imkanını qazandığının göstəricisidir. Belə halda, növbəti MFP-də maarifləndirmə komponenti kimi sosial şəbəkələrdə maarifləndirmə bloqlarına xüsusi bənd ayrılması məqsədəuyğun sayılardı. QHT və polisin birgə apardığı tədbirlər də xüsusi qeydi ilə seçilir (*QHT – 54; polis – 16*). Müsbət cəhət isə sorğuda iştirak edənlərin xüsusi polis qurumu haqqında məlumatlı olmasıdır.

İştirakçıların digər qurumları qeyd etməsi, problemlə bağlı təkə QHT və polisin deyil, məsələyə digər dövlət qurumlarının da qoşulduğunun göstəricisidir. Bu isə MFP-nin icra planında xüsusilə qeyd edilmiş tələbdir.

İnsan alverinin hansı formaları barədə məlumatlısınız (cavabı özünü yazın)?

Sorguda iştirak edənlərə cavab üçün hər hansı bir ipucu verilməmişdir. Lakin cavablardan göründüyü kimi, insan alverinin müxtəlif formaları barədə iştirakçılar sualları doğru cavablandırıblar. Qeyd edilən cavablar 7-ci bəndlə uyğunluq təşkil edir (*əhalinin insan alveri problemindən xəbərdarlığını göstərir*).

Sizcə, insan alverinin hansı forması daha çox yayılıb (cavabı özünü yazın)?

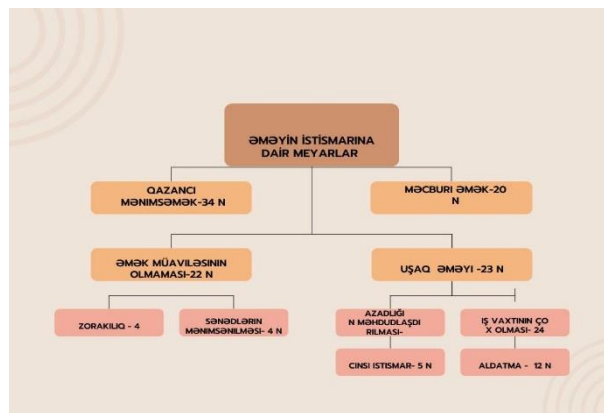
Sorguda iştirak edənlərə bu bənd üzrə də ipucu verilməmişdir. İştirakçılar insan alverinin cinsi istismar formasının üstünlüyünü qeyd etmiş, lakin orqan transplantasiyasının məcburi əməkdən daha çox yayıldığını hesab etmişlərdir. 23

nəfər isə məlumatlı olmadığını qeyd etmişdir. İştirakçılar ölkədaxili insan alveri probleminə toxunmamışdılar. Belə ki, bir çoxu hesab edir ki, insan alveri problemi mütləq şəkildə ölkədən kənarda baş verən problemdir. O cümlədən, orqan transplantasiyası ilə bağlı rəqəmin məcburi əmək və ya əməyin istismarından üstün olması, sonrakı sualda iştirakçıların insan alverini müəyyən etmə meyarları ilə kifayət qədər məlumatlı olmamaları anlamına gəlir. Əslində isə insan alveri meyarları ilə bağlı məlumatlılığın daha çox sahə mütəxəssisləri, reabilitasiya prosesini aparanlar, xüsusilə də polis qurumu və digər iştirakçı tərəflərin daha yaxşı bilməsi önəmlidir. Geniş əhali üçün meyarlarla bağlı bilgilərin vacibliyi, şəxsin istismar qurbanına çevrilməməsi və bu cinayətlə bağlı müraciəti üçün əsas şərtidir.

Sizcə, əməyin istismarı hansı meyarlarla müəyyən edilir?

11-ci cədvəldə əməyin istismarı meyarları, 12-ci cədvəldə isə məcburi əməyi təsdiq edən meyarlarla bağlı çoxlu sayda fikirlər qeyd edilsə də, görünən odur ki, iştirakçılar məhz bu meyarların hansı halla bağlı olduğunu müəyyən etməkdə çətinliklə üzləşirlər.

Sizcə, məcburi əmək dedikdə nə başa düşülür?

11-ci bənddə qeyd edildiyi kimi, iştirakçılar meyarlarla bağlı müfəssəl şəkildə məlumatlı olmadıqlarından ehtimal edilir ki, onlar bəzən müraciətdə

tərəddüd edə bilərlər. Cinsi istismarla bağlı kifayət qədər dəqiq meyarları göstərənlərin cavablarından belə nəticə çıxarmaq olar ki, məlumatlandırmada daha çox insan alverinin cinsi istismarla bağlı formasına xüsusi diqqət ayrılıb. Tədqiqat əsas verir ki, növbəti ildə maarifləndirmə proqramlarında məhz məcburi əmək və əməyin istismarı formalarına daha çox diqqət ayrılısın.

Uşaqlar hansı halda insan alveri qurbanı ola bilərlər?

İnsan alverinin əməyin istismarı və məcburi əmək formalarından fərqli olaraq, iştirakçılar uşaq alverinin meyarlarına daha diqqətli yanaşma nümayiş ediblər. Tədqiqatın təhlili zamanı belə qənaətə gəlmək olar ki, Azərbaycan cəmiyyəti insan alverinə yalnız zəif və gücsüzlərin qurban olduğunu qəbul edir. Adətən ölkədə kişi güc modeli, əzm, cürət, fədakar, ailəsi üçün hər işə razılıq verən obrazını qoruyub saxladığından, əməyin istismarı və ya məcburi əməklə bağlı istismar formaları kifayət qədər ciddi hesab edilmir. Bu da daha çox oturmuş stereotiplərlə bağlı olan məsələdir. Maraqlıdır ki, qadınların əməyin istismarı və məcburi əmək qurbanı olmalarına qismən tolerant yanaşırlar. Amma uşaq alveri və cinsi istismarla bağlı belə tolerantlıq nümayiş etdirilmir. Aparılan tədqiqat əsas verir ki, insan alverinin ağır forması olan əməyin istismarı və məcburi əməyə münasibətin sosial-psixoloji aspektlərinə dair tədqiqatın aparılmasına ayrıca bir ehtiyac var. Belə bir tədqiqat insanların məlumatlandırılmasında mühüm rol oynaya bilər.

Sizcə, insan alveri və fahişəlik arasında hansı fərqlər var (cavabı özünü yazın)?

Sorğu iştirakçılarının bu bənd üzrə də ipucu verilməmişdir. Cəmiyyətdə tez-tez rastlaşdığımız məqam, fahişəliklə insan alverinin eyniləşdirilməsidir. Lakin göründüyü kimi, 68 nəfər insan alveri və fahişəlik arasında əsas fərqi ayıra bilmişdir. Ayrı-ayrılıqda cavablara nəzər salsaq, 142 nəfər problemə düzgün yanaşma sərgiləmişdir. Yalnız 37 nəfər heç bir fərq olmadığını qeyd etmişdir. **XXXXXX maddənin istinad edilməsi.**

Sizcə, bizim ölkə hansı statusdadır?

İştirakçıların insan alveri probleminə ölkəmizin hansı təyin statusunda olduğuna dair məlumatlılıqlarını bilmək vacib suallardan idi. 77 nəfər qeyd edilən sualla bağlı məlumatlı olmadığını, digər cavablandırıanlar isə, beynəlxalq hesabatlarda qeyd edilən təyidləriə uyğun cavablandırıdığı aşkarlanır. İnsan alveri riskini aradan qaldırmaq üçün, sosial şəbəkə vasitəsilə belə bir bannerlərin qoyulması vizual olaraq insanların yaddaşında daha uzun müddət qala bilər. Son

illərin müşahidələri göstərir ki, insanlar müxtəlif səbəblərdən hər hansısa ölkəyə səfər edərkən daha çox əyləncə, alış-satış və təbiətlə bağlı məlumatlara baxırlar. Lakin həmin ölkədə insan alveri ilə mübarizənin vəziyyəti, qanunların mövcudluğu, qanunun icrası, təhlükəsizlik tədbirləri ilə bağlı qaynar xəttlər kimi vacib olan informasiyaları əldə etməyi ənənəyə çevirməyiblər. Yaxşı olardı ki, dünyanın hansı istiqamətinə hansı məqsədlə getməsindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaş bunu özü üçün vərdişə çevirə bilsin.

Sizcə, hansı ölkələr bizim ölkə üçün təyinat ölkəsidir?

İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinatorun Milli Məclis qarşısında, o cümlədən beynəlxalq təşkilatlara təqdim etdiyi və faktlara söykənən hesabatlarında 2021-ci il üzrə Azərbaycan üçün təyinat ölkələri əsasən, Türkiyə Cümhuriyyəti (74 nəfər), Rusiya Federasiyası (12 nəfər), İran İslam Respublikası (7 nəfər), Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri (1 nəfər), o cümlədən ölkə daxilində (1 nəfər) olmuşdur.^[10]

ABŞ Dövlət Departamentinin 2021-ci il iyulun 2-i üçün İnsan alverinə dair hesabatında (2021 *Trafficking in Persons (TIP) Report*) insan alveri üzrə ticarət profilində qeyd edilir ki, son 5 ildə olduğu kimi, insan alverçiləri Azərbaycanda yerli və xarici qurbanları istismar edirlər. Azərbaycandan qurbanlar isə xaricə aparılırlar. Azərbaycanlı kişilər və oğlanlar Qətər, Rusiya, Türkiyə və BƏƏ kimi ölkələrdə məcburi əməyə cəlb edirlər. Qadınların isə həm ölkə daxilində, həm də İran, Malayziya, Pakistan, Qətər, Rusiya, Türkiyə və BƏƏ-də cinsi istismara cəlb edildiyi bildirilir. Azərbaycan özü də Çin, Rusiya, Tacikistan, Türkmənistan, Ukrayna və Özbəkistan üçün seks və əmək alveri üzrə idxal ölkəsidir.^[11]

Sorğu iştirakçıları bu suala münasibətdə geniş coğrafi adlar sadalayıblar. Məsələn, onlar hesab edirlər ki, Azərbaycan üçün təyinat ölkələri Türkiyə (52 nəfər), BƏƏ (49 nəfər), Ukrayna (3 nəfər), Rusiya (12 nəfər), Moldova (1 nəfər), Belarus (1 nəfər), İran (11 nəfər), Asiya (1 nəfər), Pakistan (2 nəfər), Avropa (6 nəfər), İsrail

(2 nəfər), Suriya (3 nəfər), ABŞ (1 nəfər), Fransa (1 nəfər), İspaniya (2 nəfər), Böyük Britaniya (1 nəfər), Braziliya (1 nəfər), Qazaxıstan (1 nəfər), və Qırğızıstandır (1 nəfər).

Sorğuda iştirak edənlərin təyinat ölkələri və insan alveri cinayətlərinin davranış modelləri haqqında məlumatlılıq səviyyəsinin yüksək olmadığı aşkarlanır. Çünki insan alverçiləri öz qurbanlarına «böyük pullar» xərcləməyi yox, onlardan böyük pullar qazanmağı sevirlər. Adları qeyd edilən ABŞ, Böyük Britaniya, İsrail, Fransa, Braziliya kimi ölkələrin həm viza sistemi mürəkkəbdir, həm də ki, olduqca baha başa gələn xərclərdir. İkinci bir məsələ isə Suriyaya aparılmaları ehtimal edilənlərdir – onlar daha çox dini fanatizmin qurbanlarıdır. Lakin bütün qeyd edilənlərə baxmayaraq, əsasən ATƏT-in İnsan alveri ilə mübarizə üzrə toplantılarında çıxış edən ölkələrin nümayəndələri, hansı ölkələrdən olan qurbanları müəyyən etmələrinə dair hesabatlarında qeydlər edirlər. Eləcə də beynəlxalq təcrübə mübadilələrində iştirak edən və bu sahədə çalışan mütəxəssislər, həmin ölkələrlə bağlı konkret məlumat əldə etməyiblər.

Sizcə, hansı ölkələr üçün biz təyinat ölkəsiyik?

Tədqiqatın giriş hissəsində istinad etdiyimiz bir məlumatda 2022-ci il üzrə ölkəyə axın edən miqrantların hansı ölkə vətəndaşlığına aid olmalarına dair statistik məlumat var idi və indi bu məlumatı təkrarən qeyd etməyə lüzum görünür. Belə ki, 2022-ci ilin statistikasına görə, Azərbaycana gələn əcnəbilərin sayı artır.

^[10]<https://www.insanalveri.gov.az/?/az/news/view/252/>

Azərbaycan Respublikasında İnsan alverinə qarşı mübarizə üzrə Milli Koordinator, daxili işlər nazirinin I müavini, polis general-leytenantı Seyfulla Əzimovun 5 may 2022-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində İnsan alverinə qarşı mübarizəyə dair 2021-ci il üzrə illik hesabatı

^[11]<https://www.amerikaninsezi.org/a/d%C3%B6vl%C9%99t-departamenti-az%C9%99rbaycandan-insan-alveri-il%C9%99-m%C3%BCbariz%C9%99-istiqam%C9%99tind%C9%99-real-add%C4%B1mlar-g%C3%B6zl%C9%99yir/5950790.html>

Belə ki, ötən ay ölkəyə 160 min 467 nəfər səfər edib ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 76% çoxdur. Onların əksəriyyəti Rusiya (54 min 144), Türkiyə (28 min 301), İran (15 min 257), Hindistan (9 min 372), Gürcüstan (8 min 479), Pakistan (5 min 579) və Səudiyyə Ərəbistanı (4 min 52) vətəndaşlarıdır. Ümumilikdə yanvar-oktyabr aylarında Azərbaycana 1 milyon 323 min 416 nəfər səfər edib ki, bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 118% çoxdur (606 min 253). Respondentlərin adlarını qeyd etdikləri ölkələrin vətəndaşlarının Azərbaycana gəlişi daha çox miqrant axını kateqoriyasına aid edilə bilər. Lakin həmin miqrantlar qeyri-qanuni miqrant qisminə çevrilərsə, o halda ehtimalların olması qaçılmazdır. Lakin

oktyabr ayında «*Təmiz Dünya*» Qadınlara Yardım və Azərbaycan Uşaqları İctimai Birliyinin Dövlət Miqrasiya Xidmətinin Qanunsuz Miqrantlarının Saxlanma Mərkəzində apardığı monitoring zamanı, saxlanılan miqrantlardan yalnız 2-də insan alveri qurbanı olmasını ehtimal edən meyarlara dair uyğunluq aşkarlanmışdır.

Beləliklə, sorğuda iştirak edən iştirakçıların cavablarını təqdim edirik: Türkiyə – 18 nəfər, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – 31 nəfər, Ukrayna – 2 nəfər, Rusiya – 22 nəfər, Malayziya – 1 nəfər, Belarus – 1 nəfər, İran – 19 nəfər, Asiya – 11 nəfər, Pakistan – 1 nəfər, Avropa – 5 nəfər, İngiltərə – 2 nəfər, Suriya – 1 nəfər, ABŞ – 2 nəfər, Fransa – 2 nəfər, Şərq ölkələri – 4 nəfər, Böyük Britaniya – 1 nəfər, Sinqapur – 2 nəfər, Qırğızıstan – 2 nəfər, Tacikistan – 1 nəfər, Özbəkistan – 2 nəfər. «*Bilmirəm*» deyənlər 60 nəfəri əhatə etmişdir. 1 nəfər isə ümumiyyətlə, Azərbaycanın təyinat olması ilə razılaşmır.

Size, insan alverçiləri cəlb etmədə hansı üsullardan daha çox istifadə edirlər?

«*İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında*» Azərbaycan Respublikasının Qanununda qeyd edilən üsulların bir qismi sorğu iştirakçıları tərəfindən qeyd edilsə də, onlar digərləri haqqında məlumat verə bilməmişdirlər.^[12] Bu isə əksər halda onların risk qrupuna çevrilə bilmək ehtimalını artırır.

^[12]<https://e-qanun.az/framework/10641>

«İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında» Qanunun 1.0.1-ci maddəsi.

Sizcə, insan alverçiləri kimlərdir?

Tədqiqatın əsas məqsədlərindən biri də dəyişən tendensiyaları aşkarlamaqdır. Məhz bu sualda biz dəyişən tendensiyaların şahidi oluruq. İnsan alveri ilə mübarizənin tarixinin ilkin mərhələsində müşahidə edilən tendensiya, cəlb edənlərin yaxın qohumluq əlaqəsində olan şəxslər olduqları ilə diqqəti cəlb etməsi idi. Hazırkı mərhələdə tendensiyada dəyişiklik diqqəti cəlb edir. Cavabları təhlil edək.

Bəzi cavablar daha çox emosional çalardadır. Belə ki, vicdansız insanlar, gizli şəxslər insan alverçiləri haqqında abstrakt biliklərə söykəndiklərini göstərir. Bir neçə cavablar daha çox stiqma yaradan cavablardır ki, məsələn, keçmiş insan alveri qurbanları. Bu ehtimal olduqca azdır. Çünki insan alveri ilə mübarizənin əsas təməl prinsiplərində dayanan tələb odur ki, insan alveri qurbanlarının reabilitasiya və reinteqrasiyasını həyata keçirməklə onları insan alverçilərinin caynaqlarından qoparmaq və onların insan alveri cinayətlərinin iştirakçılarına çevrilmələrinin qarşısını almaqdır. Lakin qeyd edildiyi kimi, hətta belə hal olsa belə, bu, olduqca cüzi bir faiz təşkil edə bilər. Azərbaycanda insan alveri ilə mübarizənin 19-cu ilində əminliklə demək olar ki, müəyyən edilən insan alveri qurbanlarının ancaq 0.01%-i insan alverçisinə çevrilə bilib. Qeyd etmək istəyirdik ki, bu, beynəlxalq göstəricilərə görə çox müsbət haldır.

İnsan alveri cinayətinin tərkibində tamah əsas məqsədlərdən biridir. Lakin bütün tamahkarların cinayətə meyilli olmaları deyil, yalnız cinayət yolu ilə maddi gəlir əldə etmək məqsədilə insan alveri cinayəti törətmələri əsas göstəricidir, o cümlədən vaxtilə hər hansı cinayət törətmiş şəxsin də insan alverçisinə çevrilmə ehtimalı o qədər də böyük olmaya bilər. Sorğudakı cavablardan biri olan «*hər kəs ola bilər*» cavabı da qismən mücərrəd cavablardandır. İnsan alveri cinayətini məhz qadınların törətməsi insan alverçilərinin tələsinə düşmək üçün düşünülmüş

miflərdən biri olsa da, həm də stiqma yaradan bir haldır. Cavablardan «*mütəşəkkil qruplar*» cavabı qənaətbəxş cavablardandır. Lakin istənilən şəxs cəlb edəninin məhz mütəşəkkil cinayətkar qrupun üzvü olmasını necə aşkarlaya bilər? İnsan alveri cinayəti ilkin niyyətdən başlayır. Mütəşəkkil bir qrup əvvəlcədən məhz bu cinayəti törətməyi planlayır və niyyət qazanc əldə etmək olur. Mütəşəkkil qrupun üzvləri cəlb edənlərə, daşıyanlara, istismar edənlərə, nəzarət edənlərə bölünərək hərə öz funksiyasını yerinə yetirir. Ən mühüm rol cəlb edəninin üzərinə düşür. Onlar xüsusi bacarıq və keyfiyyətləri ilə seçilir. Amma cəlb edənlər kimlərdir? Onlar hansı peşənin sahibləridirlər? Qeyd etmək lazımdır ki, istənilən peşə sahibi cinayət yolu ilə maddi gəlir əldə etmək məqsədi güdürək insan alveri cinayətini törədə bilər. Lakin dəyişən tendensiyalardan biri odur ki, müəyyən edilən mütəşəkkil qrupların üzvləri, xüsusilə də cəlb edənlər, əvvəllər və yaxud hazırda fahişəliklə məşğul olublar. Cinayət yolu ilə maddi gəlir əldə etmək məqsədi güdənlər insan alveri cinayətini törədənlərin 40-60%-ni təşkil edirlər. Onların 5-10%-i isə hətta öz yaxınlarını da istismara cəlb etməkdən çəkinmirlər.

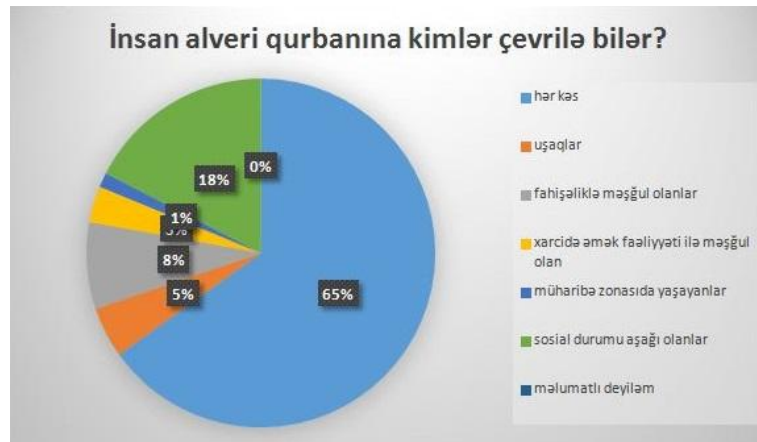
Tədqiqatın təhlili əsas yaradır ki, insan alveri cinayətini törədənlərin psixoloji portretlərinin yaradılması, onların maarifləndirmə proqramlarının tərkib hissəsinə daxil edilmələri və iştirakçılara bu barədə məlumatın verilməsi olduqca gərəkli bir faktordur. O cümlədən, cəlb etmə prosesində cəlb edəninin hansı mesajları daha çox işlətməsi, onun davranışı, istifadə etdiyi üsullar da bu sırada dayana bilər.

İnsan alveri qurbanına kimlər çevrilə bilərlər?

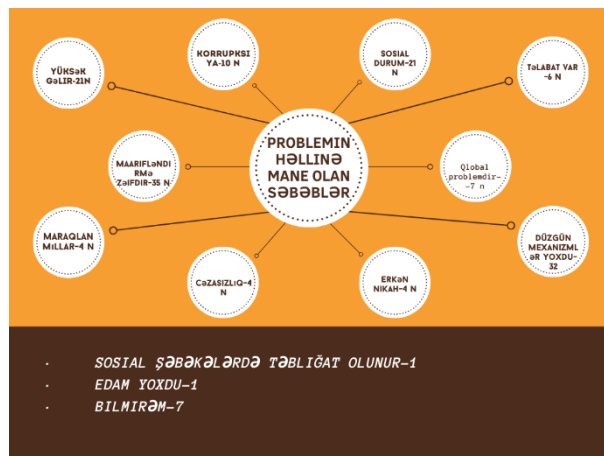
Sorğuya cavab verən iştirakçıların ahıllarla bağlı arxayınlığı, onların insan alverçiləri tərəfindən tətbiq edilən istismarı nəzərdə tutan formalarla bağlı məlumatlılıqlarını göstərir. Ehtimal edilir ki, bu, daha çox stereotiplərlə bağlı olan yanaşmadır. Çünki Azərbaycan reallığında ahıllar toxunulmazdırlar. Lakin insan alverçiləri yaşından, sosial durumundan və statusundan, cinsindən, irqindən asılı olmayaraq istənilən şəxsi öz qurbanına çevirə bilərlər. Məsələn, ahılların dilənçiliyə

cəlb edilməsi kimi. Yaxud, beynəlxalq təcrübədə bəzən insan alveri və narkotik satışı cinayətləri birləşəndə, həmin şəxslərdən kuryer qismində istifadə edilməsi faktları da aşkarlanıb.

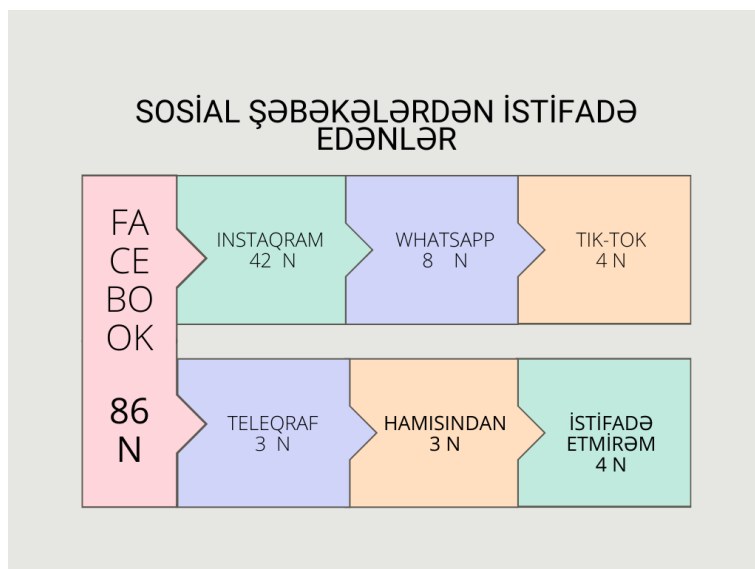
Sizcə, problem niyə hələ də mövcuddur?

1. Yüksək gəlir – 21;
2. Korrupsiya – 10;
3. Sosial durum – 21;
4. Tələbat var – 6;
5. Maarifləndirmə zəifdir – 35;
6. Qlobal problemdir – 7;
7. Düzgün mexanizm yoxdur – 32;
8. Maraqlanmırlar – 4;
9. Cəzasızlıq – 4;
10. Erkən nikah – 4;
11. Sosial şəbəkələrdə təbliğat olunur – 1;
12. Edam yoxdur – 1;
13. Bilmirəm – 7.

Ən çox hansı sosial şəbəkələrdən istifadə edirsiniz?

Sorğuda iştirak edənlərin hər biri sosial şəbəkə iştirakçısı olduğunu qeyd edir. Yalnız 4 nəfər sosial şəbəkə iştirakçısı olmadığını bildirir. Nəzərə alsaq ki, sorğu onlayn şəkildə keçirilib və həmin şəxslər üçün də bu, əlçatan olub, demək, bütün iştirakçılar bu və ya digər sosial şəbəkə iştirakçısı olduqlarını təsdiqləyirlər.

Sizcə, qurbanları cəlb etməkdə rəqəmsal («digital») imkanlar nə qədər aktualdır?

İştirakçıların əksəriyyəti (56%) təsdiq edirlər ki, mövzu aktualdır. Bir qismi qismən (29%) aktual, az faizi isə aktual hesab (1%) etmir. Demək, 56% iştirakçı «digital» həyatda kiber cinayətkarlığın mövcudluğundan narahat olduğundan, problemi aktual hesab edir.

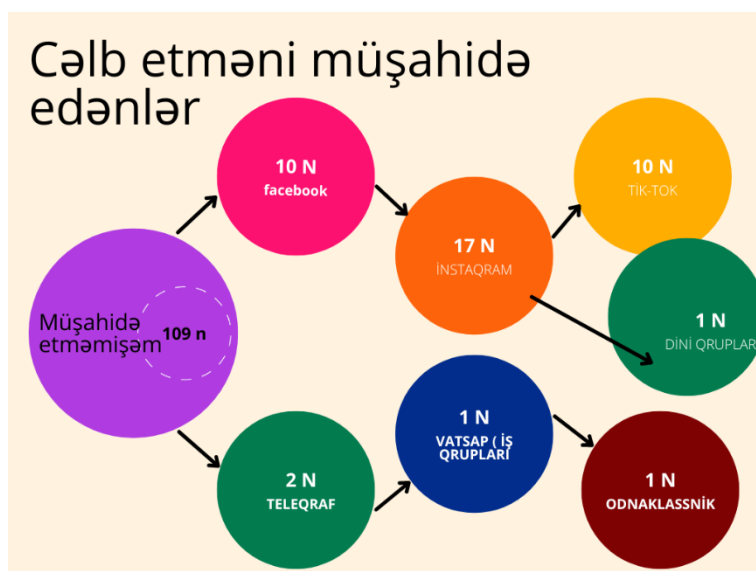
Hansısa sosial şəbəkədə və ya saytda bu prosesin baş verməsini müşahidə etmişiniz?

İştirakçıların 65%-i müşahidə etmədiyini, 35%-i isə müşahidə etdiyini bildirir. Mahiyyətcə, 35% az göstərici deyil. Demək, proses var, lakin kifayət qədər araşdırılmadığından, yaxud müzakirələrə çıxarılmadığından real qurbanların aşkarlanması az faiz təşkil edir.

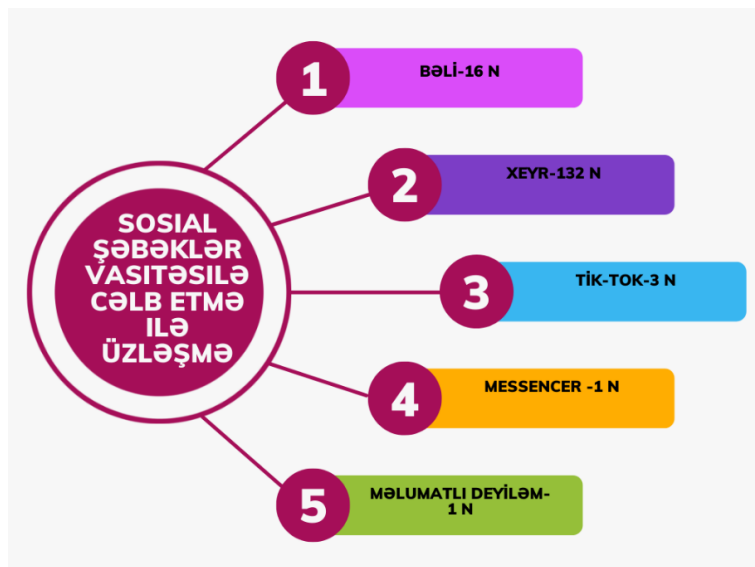
Əgər müşahidə etmisinizsə, o zaman hansı saytda və ya sosial şəbəkədə?

Sosial şəbəkələrin müxtəlif platformalarında «müşahidə etdiyini» bildirənlərin sayı 40 nəfəri təşkil edir. Demək, insan alverçilərinin bütün platformalardan məharətlə istifadə edə bilmələri, hətta qapalı «*Whatsapp*» qruplarında da aktiv olduqları müəyyən edilir. Üstünlük təşkil edən platformalar: «*Instagram*», «*Tik-Tok*», «*Facebook*». Bunların daha əlverişli platforma kimi istifadəsi rəqəmlərdə özünü göstərir.

Kimsə onlayn vasitələrlə Sizi və ya tanışlarınızı cəlb etmək istəyibmi? Hansı saytda və ya sosial şəbəkədə («digər» xanasında qeyd edin)?

20 nəfər əminliklə qeyd edir ki, cəlb etmənin şahidi olub. Sualın müxtəlif formada verilməsindən asılı olmayaraq, sorğu iştirakçıları bu və ya digər şəkildə problemin mövcudluğunu təsdiqləyirlər.

Əgər hər hansısa bir cəlb etməyə cəhd olubsa, kimə müraciət etmisiniz?

27 nəfər insan alverinin qurbanı olmuş şəxslə təmasda olduğunu təsdiqləyir. Onlardan 21 nəfəri bu və ya digər dövlət qurumuna yardım üçün müraciətini qeyd edir. 4 nəfər problemi özü həll etdiyini deyir. 8 nəfər isə müraciət etmədiyini bildirir. Cavablardan onların qurban olub-olmadıqları qeyri-müəyyən olsa da, bu, ehtimalları artırır. Beləliklə, yuxarıdakı cədvəllərdə ümumilikdə rəqəmlər dəyişkən olsa da, təxminən 16-20 nəfərin rəqəmsal cəlb etmə qurbanı olduğu ehtimalını təsdiq edir. Bu isə problemin mövcudluğunu və bu sahədə məsələnin daha dərinlən araşdırılması vəzifəsini qarşıya qoyur.

Ətrafınızda, dostlar və ya tanışlar arasında rəqəmsal cəlb etmə qurbanı olubmu?

1. Bəli – 15 nəfər;
2. Xeyr – 138 nəfər.

Əgər belə hadisə olubsa, qurbanlar kömək üçün haraya və yaxud kimə müraciət ediblər?

1. Olmayıb – 81;
2. DİN – 29;
3. İAQMI – 1;
4. Sosial quruma – 1;
5. Dövlət qurumlarına – 1;
6. Etməmişəm – 15;
7. Müraciət etməyib – 4;
8. Bilmirəm – 7;
9. Xeyr – 8;
10. Yoxdur – 3;
11. QHT – 2;
12. Hüquq orqanlarına – 1.

Sizcə, insan alveri ilə mübarizədə daha hansı mükəmməl alətlərə ehtiyac var?

1. Maarifləndirmə – 57;
2. Qanunlar sərtləşdirilməlidir – 3;
3. Təhsil gücləndirilməlidir – 12;
4. Hüquqlarımızı bilməliyik – 3;
5. Sosial məsuliyyət – 19;
6. QHT-lərin gücləndirilməsi – 11;
7. Sosial rifahın yaxşılaşdırılması – 28;
8. Polis maariflətməlidir – 4;

9. Bilmirəm – 15;
10. Erkən nikah – 1.

YEKUN

Tədqiqatın əsas hədəfi insan alveri probleminə ictimai baxış, tendensiyalar və təhlükələr idi. Müəyyən edildi ki, insan alveri probleminə yeni tendensiyalara:

1. İnsan alveri problemi ilə bağlı əhali məlumatlıdır, lakin insan alveri cinayətinin meyarları haqqında kifayət qədər məlumatlı deyil;
2. Ahılların insan alveri qurbanı olması ehtimalını sorğu iştirakçıları nəzərə almırlar, bu isə ahılların müxtəlif məqsədlər üçün istifadəsinə münbit şərait yaradır;
3. İnsan alverçilərinin cəlbətməyə cəlb edənləri daha çox əvvəllər və ya hazırda fahişəliklə məşğul olan şəxsləri təşkil edirlər. Bu şəxslər bəzi hallarda hətta öz doğmalarını belə istismara cəlb etməkdən çəkinmirlər. Ölkədə müəyyən edilən seks xidməti göstərən qadınların reabilitasiya və reintegrasiya proqramlarına istiqamətləndirilmələri. O cümlədən fahişəliklə məşğul olan sosial təbəqənin ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi və onların cinayət əməlinə meyillənməsinin qarşısını alacaq dəstək proqramlarının hazırlanması;
4. İnsan alverçilərinin yeni marşrut axtarışında olması da diqqəti cəlb etdi ki, bu baxımdan məsələyə daha geniş baxılmasına və araşdırılmasına ehtiyac duyulur;
5. İnsan alverçilərinin rəqəmsal məkana keçid almaları, cəlbətmə proseslərindən məhz o məkan vasitəsilə istifadə və tətbiqi ciddi təhlükələrdən biridir. Görünməyən, aşkarlanması çətin olan sosial media hesablarının monitorinqi üçün şifrə sözlərin araşdırılması və istifadəsi cəlbətmə və satışda istifadə edilir. Azərbaycan reallığı üçün hansı açar sözlərdən istifadə edilməsinin öyrənilməsi üçün araşdırmalara və tədris proqramlarına tələbat var.

Fəlsəfə elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, “Təmiz Dünya” Qadınlara

Yardım İB sədri, Mehriban Zeynalova

Redaktor: Camal Cavadbəyli.